

+ Várszegi Asztrik

EPISCOPUS, ARCHIABBAS BENEDICTINUS, HISTORICUS ECCLESIAE

Tanulmányok
Várszegi Asztrik 70. születésnapjára

Szerkesztette:
SOMORJAI ÁDÁM OSB
ZOMBORI ISTVÁN

BUDAPEST, 2016

METEM Könyvek 85.

Kiadja:

Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség
(METEM) Budapest
Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány
www.heh.hu

Felelős kiadó:

Várszegi Asztrik

Sorozatszerkesztők:

Várszegi Asztrik – Zombori István

A kötet megjelenését támogatta

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Állambiztonság Szolgálatok Történeti Levéltára
Szövetség a Polgári Magyarországért Alapítvány
Ferences Rendtartomány

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar
Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
Gál Ferenc Főiskola
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
Szeged-Csanádi Egyházmegye
Székesfehérvári Egyházmegye
Váci Egyházmegye
Varga Lajos püspök
EFO nyomda – Fonyódi Ottó

ISBN 978-963-9662-91-9
ISSN 1217-2669

Nyomdai előkészítés:
Sigillum 2000 Bt., Szeged
Nyomdai munkák:
EFO nyomda

TARTALOM

Somorjai Ádám OSB – Zombori István
Előszó 9

BENEDICTINA

Solymosi László
Szent István és a pannonhalmi apátság somogyi tizedjoga 11

Vajda Tamás
Korai bencés apátságaink vízimalmái: a szerzetesek szerepe a technikai fejlődésben 25

Török József
Pannonhalma és a patrisztikus irodalom 47

Fazekas István
Magyar hivatalnoki karrier a 16. században: Himelreich Tiburtius pályája 55

Johan Ickx
A Pannonhalmi Szent Márton Apátság Főapátjának privilégiumai. Vatikáni levéltári iratok az 1802. évi visszaállításához 63

Barna Gábor
A Legszentebb Szív Asszonyának Imaegylete. Adatok egy bencés vezetési imatársulatról 83

Adriányi Gábor
Jeles magyar bencés egyháztörténészek a 19. században 105

Somorjai Ádám OSB
A bencés birtokok nemzetközi jogi helyzete a Dunától északra fekvő területeken 1919–1939. 109

Janzsó Károly
Egy bencés egyetemi tanár a pannonhalmi rendházon kívül.
A bencés hétköznapi lét Pannonhalmától Zalaapátiig. 125

<i>Bandi István:</i>	
„A remény árnyékában”. Adalékok a budapesti bencés iskolák történetéhez az újraindulástól az államosításig	141
<i>Szabó Csaba</i>	
„Megfigyelték és figyeltettek, beszerveztek...”. A bencés rend ügynökei	153
<i>Cúthné Gyóni Eszter</i>	
Endrédy Vendel zirci apát pannonhalmi éve és az apátutódlás kérdése – ahogy ma láthatjuk	163

SAECULI XV–XVI

<i>Szovák Kornél:</i>	
Diversa mundi climata perlustrare: magyarok a középkori nagyvilágban.	183
<i>Érszegi Géza</i>	
Bakócz Tamás pápai követi megbízatása	193
<i>Molnár Antal</i>	
Magyarországi obszerváns ferences formuláskönyvek a 16. század elejéről	203
<i>Horváth Gábor</i>	
Remete Szent Pál budaszentlőrinci szentélye és szarkofágja	213
<i>Őze Sándor</i>	
Bujdosó Királyok. Dániel könyvének birodalmi a 16. századi európai államelméletben	225
<i>Monok István</i>	
Hasonlóságok és eltérések a Köztes-Európa kora újkori könyvtörténetében. Szempontok és példák.	233

SAECULI XVIII–XIX

<i>Horváth István</i>	
Térképszet a Pécsi Papnevelő Intézet uradalmában a 18–19. században	247
<i>Fejérdy András</i>	
„Qui et ipse pars actorum fuit” Fabius Nachrichten und Betrachtungen... című, 1822-es pozsonyi nemzeti zsinatról szóló művének forrásairól	261
<i>Fazekas Csaba</i>	
Lonovics József 1849. évi naplójegyzetei.	269

<i>Klesténitz Tibor</i>	
A katolikus nagygyűlések előzményei Magyarországon	281
<i>Zakar Péter</i>	
Hunyor Mihály homonnai plébános harca a pálinkaivás ellen	293
<i>Lakatos Andor</i>	
Félretett akták Kalocsa bíboros érseke, Haynald Lajos (1816–1891) fiókjából	307
<i>Véghseő Tamás</i>	
Kísérlet egy magyar görögkatolikus püspökség felállítására 1881-ben	315
<i>Janka György</i>	
„Kiválóan képzett hittudor, ortodox katolikus, becsületes lelkiületű hazafi...pédás pap”. Vályi János eperjesi püspök (1882–1911).	327
<i>Koltai András</i>	
Ortvay Tivadar, az egyháztörténész	335

SAECULUM XX
ANTE 1945

<i>Rétfalvi Balázs</i>	
Gemma sacerdotum. Pehm József Szent Mártonról szóló pályamunkája	345
<i>Érszegi Márk Aurél</i>	
Magyarország helyzete 1918 őszén a pápai nuncius szerint.	353
<i>Beke Margit</i>	
Az Emericana Nagyrendjének története	373
<i>Mózessy Gergely</i>	
„Állítólag Prohászka egyszer...”	381
<i>Grósz András</i>	
Pásztor és nyája. Adalékok Fetszer Antal győri püspök és a magyarországi németiség kapcsolatához (1919–1933)	393
<i>Tengely Adrienn</i>	
Az 1931. és 1942. évi egri egyházmegyei zsinati statútumok	401
<i>Csíky Balázs</i>	
„A magyar nemzeti szocializmust lelkiismeretem szerint nem érzem incompatibilisnek pápai kamarási mivoltommal.”. Pálffy Fidél ügye	423

Tóth Tamás
A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye mártír papjai 1944–1945-ben 439

Bánkuti Gábor
A frontátvonulás, és ami utána következett. A mindennapok egyházi recepciója. . 455

POST 1945

Zombori István
Küzdelem a kommunista rendszer ellen: Mária-napok Szegeden
1948. augusztus 1–5. 461

Balogh Margit
„Nem meggyőződésből, hanem kénytelenségből...” Vázlat a katolikus egyház
és az állam 1950. évi megállapodásának értelmezéséhez 485

Soós Viktor Attila
Az Állami Egyházügyi Hivatal vidéki munkatársainak felülvizsgálata 1958-ban . 511

Nagy Mihály Zoltán
Kényszerpálya vagy megfelelési kényszer? Márton Áron válasza az állami
egyházipolitika kihívásaira az ötvenes évek második felében 531

Vörös Géza
A vallásszabadság gyakorlásának lehetősége Magyarországon a 20. században . . 547

Rosdy Pál
A II. vatikáni zsinat krónikása: Mario von Galli. 563

Molnár Imre
Jerzy Popiełuszko mártírhalálának kezelése a lengyel rendszerváltás előtti
és utáni időszakban 567

Illés Pál Attila
Világnézeti kérdések a rendszerváltozást követő Lengyelországban 587

Gyarmati György
Kamalduli üdvözet. ViA 70 597

APPENDIX

Dr. Várszegi Imre Asztrik OSB főapát. Curriculum vitae 601

Dr. Várszegi Imre Asztrik OSB főapát publikációs tevékenysége.
Válogatott bibliográfia 603

A kötet szerzői. 614

ELŐSZÓ

EPISCOPUS, ARCHIABBAS BENEDICTINUS, HISTORICUS ECCLESIAE

Várszegi Asztrik c. culusi püspök, pannonhalmi főapát 25 esztendeje kezdte meg pannonhalmi főapáti szolgálatát és **ugyanannyi** ideje áll a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) és a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok szerkesztőségének élén. Hosszú ideig vezette a Magyar Katolikus Püspöki Kar Egyháztörténeti Bizottságát, amely **nemrég megváltoztatta a nevét**, s az új püspökkari bizottságnak szintén tagja. Nevéhez fűződik a **Lénárd Ödön** Közhasznú Alapítvány megindítása és a pártállami félmúlt egyházi vonatkozásaival foglalkozó konferenciák és publikációk sora. Szolgálati idejére esik a Pannonhalmi Millennium méltó megünneplése, s egy háromkötetes ünnepi emlékkötet, a **Mons Sacer** kiadása, ugyanúgy számos más értékes publikáció, pl. a **Paradisum plantavit**, közöttük sorozatok is, amelyek a magyarországi bencés múltat igyekeznek pontosabban feltárni.

De az értékes bencés művek mellett olyan „saját” sorozatok is nevéhez fűződnek, mint a METEM-könyvek, az Egyéb kiadványok, a Hasonmás kiadványok, az Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek, az Ecclesia Sancta, az Egyetemes Egyház, a Pannonhalmi apátok és főapátok és a Jeles bencés tanáraink. Ha ehhez hozzávesszük a **Magyar Egyháztörténeti Vázlatok** 1989–2015 közötti évfolyamait is, akkor több mint 240 kötet jelent meg a Főapát irányítása alatt. Mindez magyarul, de emellett német, angol, francia, olasz, lengyel, szlovák és horvát nyelven is, mert a kutatás és kiadás az egész Kárpát-medencét, sőt ezen túl Európát is magába foglalja. Ez egyúttal jelzi, hogy az Ünnepelet személye olyan biztos támasz, akihez őszinte bizalommal fordulhat öreg és fiatal, világi és egyházi, de még más felekezeti szakember is.

Amikor Asztrik püspök főapát úr életének eme jeles állomásán körülnéz, azt hisszük, e kötet szerzőivel együtt elmondhatná, ha szerénysége nem tiltaná, hogy „ez jó mulatság, férfi munka volt”. Rögtön hozzá kell azonban fűznünk, hogy ez a munka alighanem csak ígéretes kezdet, hiszen a magyar egyháztörténeti kutatás akkor fog majd igazán érvényesülni, ha a magyarországi tudományosság is gyakrabban idézi és a magyaron kívül világnyelve(ke)n is olvashatóak lesznek eredményei. Hiszen az Egyház, nevezetesen a Római Katolikus Egyház, amelynek főpásztora, egyetemes, és a Katolikus Egyház Magyarországon ennek csak kis része. Az egyháztörténet művelése, elmondható, egyfajta nemzetpropaganda is lehet.

A szerkesztők nagy tisztelettel és szeretettel fejezik ki köszönetüket az Ünnepelet felé azért, hogy az elmúlt negyedszázad folyamán, számos egyéb teendő mellett, mindig ta-